

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КАРАР

«24» апрель

2025 ел

№ 348

“2025-2027 елларда Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганына каршы көрәш” муниципаль программасын раслау турында

“Әйләнә-тирә мохитне саклау турында” 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Россия Федерациясә Федераль законы, “Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганының күпләп таралуын булдырмау максатында Арча муниципаль районы Башкарма комитеты КАРАР БИРӘ:

1. “2025–2027 елларда Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганы белән көрәш” муниципаль программасын (алга таба – Программа) расларга.

2. “2021-2023 елларда Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганына каршы көрәш” муниципаль программасын раслау турында” 2020 елның 23 июлендәге Арча муниципаль районы башкарма комитетының 542 номерлы карары үз көчен югалткан дип танырга.

3. Әлеге карарны Татарстан Республикасының рәсми хокукий мәгълүмат порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) бастырып чыгарырга һәм Арча муниципаль районының рәсми сайтында (<http://arsk.tatarstan.ru>) урнаштыру юлы белән халыкка игълан итәргә.

4. Карарның үтәлешен тикшереп торыны Башкарма комитет житәкчесе урынбасарына йөкләргә.

Башкарма комитет житәкчесе урынбасары

Р.М.Гатиятов

**“2025-2027 ЕЛЛАРДА АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ТЕРРИТОРИЯСЕНДӘ СОСНОВСКИЙ БАЛТЫРГАНЫНА КАРШЫ
КӨРӘШ” МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММАСЫ**

**“2025-2027 ЕЛЛАРДА АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ТЕРРИТОРИЯСЕНДӘ СОСНОВСКИЙ БАЛТЫРГАНЫНА КАРШЫ
КӨРӘШ” МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММАСЫ ПАСПОРТЫ**

Тулы исеме	“2025-2027 елларда Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганына каршы көрәш” муниципаль программасы
Программа эшләү өчен нигезләр	“Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон “Әйләнә-тирә мохитне саклау турында” 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон Россия Федерациясе Жир кодексы
Муниципаль программаның муниципаль заказчысы	Арча муниципаль районы башкарма комитеты
Муниципаль программаның төп максатлары	Арча муниципаль районы торак пунктлары территориясендә Сосновский балтырганы таралу учакларын локальләштерү һәм бетерү, халыкның тормышы һәм сәламәтлеге өчен куркынычсыз мохит булдыру
Муниципаль программаның төп бурычлары	Жир ресурсларын саклау һәм торгызу, югары продуктлы жирләрнең, авыл хужалыгы жирләренең әйләнәштән чыгуын булдырмау, антропоген һәм табигый ландшафтларның балансланган экосистемасын саклау. Химик ысуллар (учакларга гербицидлар һәм арборицидлар сиптерү), механик ысуллар (балтырганның вегетатив массасын чаптыру, коры үсемлекләрне жыю, кайбер очракларда тамыр системасын казу), агротехник ысуллар (туфрак эшкәртү, күпеллык үләннәр чачу һ.б.) ярдәмендә Сосновский балтырганын юк итү буенча чаралар комплексын үткәрү. Сосновский балтырганын юк итү буенча үткәрелгән чаралар комплексының нәтижәлелеген бәяләү

Муниципаль программаның төп чараларын башкаручылар	Авыл жирлекләре һәм “Арча шәһәре” муниципаль берәмлегенең жирле үзидарә органнары Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгының авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе
Муниципаль программаны гамәлгә ашыру сроклары һәм этаплары	2025-2027 еллар этапларга бүленмичә
Муниципаль программаның максатына ирешү индикаторлары	Арча муниципаль районы муниципаль берәмлеге торак пунктлары чикләрендә 344,73 га жирне Сосновский балтырганыннан азат итү Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы торак пунктлары территориясендә Сосновский балтырганының контрольсез таралу куркынычын бетерү Халык арасында травматизм очраклары булмау. Арча муниципаль районы торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү.
Муниципаль программаны финанслау күләмнәре һәм чыганаclarы	Программаны жирле бюджеттан финанслауның планлаштырыла торган гомуми күләме: 30000,00 сум, шул исәптән: 2025 ел – 10000,00 сум. 2016 елда – 10000,00 сум. 2027 ел – 10000,00 сум. Финанслау чыганаclarы: жирле бюджет, программаны финанслау күләме чираттагы финанс елына Арча муниципаль районының берләштерелгән бюджеты турында карар кабул ителгәннән соң ел саен төзәтелә.

1. МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММАНЫҢ ПРОБЛЕМАСЫ, МАКСАТЛАРЫ, БУРЫЧЛАРЫ ҺӘМ ХАРАКТЕРИСТИКАСЫ

Сосновский балтырганы – күпеллык үсемлек, аның яшәү вакыты 12 елга кадәр житәргә мөмкин. Орлыктан гына үрчи. Бер үсемлек берничә зонтик ясарга һәм 20 000 нән артык орлык житештерәргә мөмкин.

Сосновский балтырганы 1960 нчы еллардан Россиянең күп кенә төбәкләрендә перспективалы азык культурасы буларак үстерелгән. Үсемлек үзенең исемен Кавказ флорасын өйрәнүче Д.И.Сосновский хөрмәтенә ала. 1947 елда балтырган авыл хужалыгы хайваннарының азык базасын яхшырту өчен үстерергә тәкъдим ителә. Һәр районда Сосновский балтырганы орлыкчылыгы белән шөгыльләнүче хужалык булган.

Балтырганның яфраклары һәм җимешләре составында фурукумариннар – фотосенсибилизацияләүче матдәләр булган эфир майларына бай. Тирегә эләккәндә бу матдәләр аның утрасәмәхә нурланышка каршы торучанлыгын какшата. Үсемлек белән контакттан соң, бигрәк тә кояшлы көннәрдә, тиредә 1-3 дәрәжәдәге пешү барлыкка килергә мөмкин. Аеруча куркыныч шунда ки, үсемлеккә кагылганнан соң зарарлану тиз генә түгел, ә бер-ике көннән барлыкка килергә мөмкин.

Кайбер очракларда Сосновский балтырганы суы кешедә токсикологик агулану китереп чыгарырга мөмкин, ул нерв системасы һәм йөрәк мускулларының эшчәнлеген бозылу белән бергә бара. Үсемлек кеше сәламәтлеген өчен җитди куркыныч тудыра.

Шулай ук үсемлектә биологик актив матдәләр – фитоэстрогеннар да бар, алар хайваннарда кабатлау функциясе бозылуга китерергә мөмкин.

Үскән урыннарында балтырган үсемлекләр япмасының өстенлекле төренә әверелә һәм авыл хужалыгы житештерүенә һәм табигый ландшафтларның биологик төрлелегенә куркыныч тудыра. Хәзерге вакытта Сосновский балтырганы ташландык җирләрдә, бакчачылык территорияләрендә, мелиоратив каналлар калкулыкларында, юл кырыйларында тарала, Сосновский балтырганы уңайсыз климат шартларына чыдам, шулай ук мәйданы берничә квадрат метрдан алып берничә гектарга кадәр булган төрле тыгызлыктагы утыртмалар барлыкка китерергә мөмкин.

Сосновский балтырганы белән көрәш җитди проблема булып тора һәм ул авыл җирлекләре һәм Арча шәһәре территорияләрен төзекләндерү максатларында, барыннан да элек, “Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясының 19 пункты, 3 өлеше нигезендә кеше сәламәтлеген саклауны һәм имгәнүләрне булдырмауны тәмин итеп үткәрелергә тиеш. Арча муниципаль районы торака пунктлары территориясендә балтырганның алга таба таралу фаразы балтырганның артачагын күрсәтә. Шуңа күрә хәзерге вакытта бу куркыныч үемлек белән көрәш аеруча актуальләшә бара.

Арча муниципаль районы территориясендә 344,73 гектардан артык җир чүпләнгән. Сосновский балтырганы (алга таба – балтырган)) җир

ресурсларының кыйммәтен киметә һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян китерә. Арча муниципаль районы территориясендә балтырганның алга таба таралу фаразы шуны күрсәтә: биш-жиде елдан соң жирләрнең 5 процентка кадәр балтырган басарга мөмкин. Шуңа күрә хәзерге вакытта бу куркыныч үсемлек белән көрәш аеруча актуальләшә бара.

Программаны гамәлгә ашыру нәтижәсендә Арча муниципаль районының 344,73 га жирен Сосновский балтырганыннан азат итү планлаштырыла.

Программаның төп бурычлары булып жир ресурсларын саклау һәм торгызу, антропоген һәм табигый ландшафтларның баланслы экосистемасын саклау тора.

2. МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММАНЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ СРОКЛАРЫ ҺӘМ ЭТАПЛАРЫ

Программаны гамәлгә ашыруның 2025-2027 елларда көтелгән нәтижәләре:

1. Арча муниципаль районы торак пунктлары кырында һәм эчендә 344,73 га жирне Сосновский балтырганыннан азат итү.

2. Арча муниципаль районы торак пунктлары территориясендә Сосновский балтырганының контрольсез таралу куркынычын бетерү.

3. Халык арасында имгәнү очраклары кимү; жирлекнең торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсе күтәрелү.

Балтырганның ташландык жирләрдә, юллар, канаулар буенда һ.б. таралуыннан килгән икътисади зыянны бәяләү шактый кыен. Балтырганның үсү ареаллары аның алга таба таралу чыганагы булып тора. Экологик куркыныч үсемлек ел саен яңа мәйданнарның 10-15 процентын били, шул исәптән авыл хужалыгы жирләрен алып тора, экосистеманың табигый тигезлеген боза.

Балтырганның таралу темпларын саклап калу (елга 15%) якындагы биш елда балтырган таралган мәйданнарның ике тапкыр артуына, экологик вазгыятьнең кискенләшүенә һәм балтырган белән көрәшкә чыгымнарның ике тапкырдан күбрәккә артуына китерәчәк.

Күрсәткечләр алдан исәпләнгән. Чүп-чар мәйданнарын тикшерү программасын гамәлгә ашыру барышында һәм балтырганга каршы уздырылган чаралар комплексының нәтижәлелеген бәяләгәндә күрсәткечләр төзәтеләчәк.

2. ПРОГРАММА ЧАРАЛАРЫ ИСЕМЛЕГЕ ҺӘМ ТАСВИРЛАМАСЫ

4.1. Арча муниципаль районы муниципаль берәмлеге торак пунктлары территорияләрен Сосновский балтырганы таралуына тикшерү үткөрү, чүпләнүнең карта-схемасын төзү.

Жирлекнең торак пунктлары территориясендә балтырган белән чүпләнгән кишәрлекләрне ачыклау һәм бер мәйданда чүпләнү дәрәжәсен билгеләү өчен мониторинг үткәргә кирәк. Борщевикның үсү ареалы турында жентекле мәгълүмат һәм чүпләнүнең карта-схемасын төзү чараларга ихтыяжны объектив бәяләргә һәм балтырганны юкка чыгару чараларына төзәтмәләр кертергә мөмкинлек бирәчәк.

4.2. Балтырган таралу учакларын локальләштерү һәм бетерү буенча эшләрне химик ысуллар белән башкару (Россия Федерациясе территориясендә үскән кишәрлекләрдә кулланырга рөхсәт ителгән пестицидлар һәм агрохимикатларның гамәлдәге белешмәлеге нигезендә учакларга гербицидлар сиптерү 2 тапкыр, 1 нче тапкыр май, июнь, 2 нче тапкыр – август, сентябрьдә).

4.3. Башкарылган чараларның нәтижәлелеген бәяләү үткәрү.

4.4. Балтырганны юк итү ысуллары (химик, механик, агротехник) һәм саклык чаралары турында халык белән аңлату эшләре үткәрү.

Программаны гамәлгә ашыру башкарыла:

- “Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында” 2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Программа чараларын башкаручылар белән муниципаль заказчы тарафыннан төзелә торган муниципаль контрактлар (шартнамәләр) нигезендә;

3. МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММА БЕЛӘН ИДARЭ ИТУ ҺӘМ АНЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ МЕХАНИЗМЫ

№ п/п	Муниципаль программаның, ярдәмче программаның, чараларының исеме	Чараны финанслау сроклары (еллар буенча)	Финанслауның планлаштырылган күләме, сум.					Жаваплы башкаручы, башкаручыга ярдәм итүче, катнашучы	Бюджет акчаларын төп бүлүче
			Барысы	Шул исәптән			Башка чыганақлар		
				Федеральбюджет	Республика бюджеты	Жирле бюджет			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 “2025-2027 елларда Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганына каршы көрәш” муниципаль программасы									
1.1.	1 төп чара “Арча муниципаль районы торак пунктлары территорияләрен тикшерү”	2025	800,0			800,0		Жирлекләреннән жирле үзидарә органнары, Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгының Авыл хужалыгы һәм азык-төлек идарәсе, Татарстан Республикасы буенча Россия авыл хужалыгы үзәгенә Арча бүлгә	Арча муниципаль районы башкарма комитеты, авыл һәм шәһәр жирлекләре башкарма комитетлары
		2026	800,0			800,0			
		2027	800,0			800,0			
1.2.	2 төп чара “Балтырганны тарату	2025	9 000,0			9 000,0		Жирлекләреннән жирле үзидарә органнары,	Арча муниципаль районы
		2026	9 000,0			9 000,0			

учакларын химик ысуллар белән локальләштерү һәм бетерү эшләрен башкару”	2027	9 000,0				9 000,0	Татарстан Республикасы буенча Россия авыл хужалыгы үзәге, Татарстан Республикасы буенча Россия авыл хужалыгы үзәгенен Арча бүлгеге	башкарма комитеты, авыл һәм шәһәр жирлекләре башкарма комитетлары
1.3. 3 төп чара “Башкарылган чараларның нәтижеләгән бәяләү үткәру”	2025	200,0				200,0	Арча муниципаль районы башкарма комитеты, жирлекләренң жирле үзидарә органнары, Татарстан Республикасы буенча Россия авыл хужалыгы үзәгенен Арча бүлгеге	Арча муниципаль районы башкарма комитеты, авыл һәм шәһәр жирлекләре башкарма комитетлары
	2026	200,0				200,0		
	2027	200,0				200,0		
1.4. 4 төп чара «Сосновский балтырганнн юк итү ысуллары турында халык белән аңлату эшләре үткәру”	2025	0	0	0	0	0	Арча муниципаль районы башкарма комитеты, жирлекләренң жирле үзидарә органнары, Татарстан Республикасы буенча Россия авыл хужалыгы үзәге, Татарстан Республикасы буенча Россия авыл	Арча муниципаль районы башкарма комитеты, авыл һәм шәһәр жирлекләре башкарма комитетлары
	2026	0	0	0	0	0		
	2027	0	0	0	0	0		

	хужалыгы үзөгөнөң
	Арча бүлгеге,
	массакуләм
	мағылумат
	чаралары, жирле
	радио

1. МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММА МАКСАТЫ ИНДИКАТОРЛАРЫ

Индикатор исеме	Үлчәү берәмлеге	База елында күрсәткечләр	1 ел	2 ел	3 ел
1	2	3	4	5	6
Арча муниципаль районы торак пунктлары чикләрендә һәм эчендәге жирләрне Сосновский балтырганыннан азат итү	гектар	344,73	114,91	114,91	114,91

2. МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММАНЫ РЕСУРСЛАР БЕЛЭН ТЭЭМИН ИТҮ

Программаны гамэлгә ашыруны ресурслар белән тээмин итүнең тиешле күләме Арча муниципаль районы бюджеты хисабына 30 000,0 сум тәшкил итәчәк

	2025	2026	2027	Барысы
2025– 2026 елларда Арча муниципаль районы территориясендә Сосновский балтырганы белән көрәш	10 000,00	10 000,00	10 000,00	30 000,0
Арча муниципаль районы торак пунктлары территорияләренең Сосновка балтырганы белән чүпләнүенә тикшерү үткәрү, чүпләнүнең карта-схемасын төзү.	800,0	800,0	800,0	2 400,0
Балтырган таралу учакларын локальләштерү һәм бетерү эшләрен химик һәм механик ысуллар белән башкару	9 000,0	9 000,0	9 000,0	27 000,0
Башкарылган чараларның нәтижелелеген бәяләүне үткәрү	200,0	200,0	200,0	600,0

Муниципаль программаны гамэлгә ашыруны финанс белән тээмин итүгә бюджет ассигнованиеләре күләме агымдагы (чираттагы) финанс елына бюджет чыгымнарының максатчан статьясында тиешле программа буенча бюджет турында карар белән раслана.